

дження інновацій в логістичних підходах приведе до появи нових робочих місць і збільшення відрахувань до бюджетів різних рівнів; запровадження стандартів з екологічної сертифікації природно-господарських систем комплексно задовольняє вимоги ISCC щодо експорту всіх сільськогосподарських культур; розвиток екологістики узгоджується із реалізацією положень Постанови Кабінету Міністрів України від 18 травня 2011 року № 529 «Про затвердження Технічного регламенту з екологічного маркування» та ін.

Перспективами подальших наукових досліджень є: вивчення досвіду економічно розвинутих країн; способи формування сіль-

ськогосподарської кооперації як передумови формування логістичних ланцюгів і товарних партій органічної сировини й продукції; розробка інструментарію та організаційно-економічного механізму стимулювання розвитку екологістики; доповнення до законодавчо-нормативної й правової бази держави; розробка і гармонізація стандартів у галузі органічного сільськогосподарського виробництва, системи контролю критичних точок (НАССР); міжнародні проекти із формування логістичних центрів традиційної, а згодом й екологічно безпечної продукції на кшталт міжнародної мережі логістичних центрів у центральній Азії (TRACECA) тощо.

Обґрунтовано інноваційні передумови розвитку логістики в напрямі її екологізації. Запропоновано концептуальні основи та принципи розвитку екологістики для інноваційного функціонування економіки на різних рівнях.

Обоснованы инновационные предпосылки развития логистики в направлении ее экологизации. Предложены концептуальные основы и принципы развития экологистики для инновационного функционирования экономики на различных уровнях.

An article substantiates innovative preconditions for the ecological development of logistics. The conceptual framework and principles of ecological logistics for innovative economic functioning at different levels are suggested.

*

**Т.В. СТРОЙКО, кандидат економічних наук, доцент
Миколаївський національний аграрний університет**

Розвиток оптових ринків сільськогосподарської продукції як елементу гарантування продовольчої безпеки

На сучасному етапі розвитку українського суспільства особливої актуальності набувають питання продовольчої безпеки. Попередні трансформаційні перетворення агропродовольчої сфери не змогли повною мірою подолати проблеми галузі. Дотепер вона характеризується низькою віддачею природно-ресурсного потенціалу, недосконаліми технологіями виробництва, необґрунтованою ціновою політикою, недорозвиненістю ринкової інфраструктури.

Науково-теоретичні основи діяльності оптових продовольчих ринків сформовані такими вітчизняними та зарубіжними вченими, як: В. Андрійчук, П. Бєленький, Л. Дейнеко, М. Долішній, М. Малік, Л. Молдаван,

О. Мороз, Т. Осташко, П. Саблук, М. Хорунжий та ін.

Об'єктивна необхідність гарантування продовольчої безпеки вимагає підтримання відповідного рівня продовольчого самозабезпечення, який передбачає сукупність заходів державної підтримки вітчизняних виробників та створення конкурентоспроможних підприємств. Діяльність усіх суб'єктів ринкової інфраструктури повинна спрямовуватися на формування сталої конкурентоспроможної й ефективної агропродовольчої сфери країни. Основним завданням функціонування ринкової інфраструктури є забезпечення безперебійної діяльності всіх її складових із метою підвищення ефективності

виробництва та реалізації продукції в контексті гарантування продовольчої безпеки держави.

Основними принципами формування ефективної ринкової інфраструктури є:

збалансованість, відповідно до якої забезпечуватимуться взаємозв'язки між усіма суб'єктами ринку й регулюватимуться товаропотоки;

стабільність, що передбачатиме стійке функціонування всіх елементів інфраструктури в межах існуючого цивільно-правового поля;

цільова спрямованість кожного елементу інфраструктури на забезпечення кінцевого результату;

гнучкість усіх складових інфраструктури до умов постійно змінюваного ринкового середовища;

ефективність функціонування всіх складових інфраструктури.

Зарубіжний досвід показує, що формування ефективної системи збуту продукції вітчизняних товаровиробників – найважливіша умова забезпечення продовольчої безпеки. Для цього в багатьох країнах органи державної влади спрямовують значні ресурси на розвиток інфраструктури продовольчого ринку, формування власної товаропровідної системи.

Цікавим є досвід передових зарубіжних країн, де держава розвиває власну інфраструктуру оптової торгівлі, регулює товарні потоки. Так, для реалізації державної політики в галузі оптової торгівлі продуктами харчування в Іспанії створено підприємство «Меркаса», яке фінансувало будівництво оптових ринків у 22 найбільших містах країни.

У Польщі та інших східноєвропейських державах перед тим як зруйнувати господарські зв'язки, що склалися між виробниками і споживачами, в усіх великих містах, де формується основний попит на продовольство, створено оптові продовольчі ринки, через які розподіляються товарні потоки не лише в межах країни, але й на експорт. Будівництво цих ринків визнано одним із пріоритетних завдань аграрної політики Польщі.

Ретельного дослідження заслуговує організація контролю за якістю продуктів харчування на найбільшому в світі оптовому продовольчому ринку «Ранжис» (Париж). Ветеринарні служби Міністерства сільського господарства Франції на цьому ринку здійснюють контроль насамперед за походженням продукції, потім – за умовами транспортування і станом складських та торгових приміщень. Це сприяє зберіганню якості продукції у процесі складування й реалізації.

Практика показала, що концентрація підприємств, які займаються оптовою торгівлею продовольчими товарами в одному місці, яким є організований оптовий ринок, гарантує справедливе ціноутворення на основі ринкової конкуренції. Саме така форма організації є одним з найважливіших факторів підвищення конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та міжнародному ринках¹.

Цікавий також досвід Російської Федерації, де формування оптового продовольчого ринку і його інфраструктури здійснюється за рахунок залучення різноманітних джерел фінансування, у тому числі обласного бюджету. Створений регіональний фонд продовольства виконує одну з найважливіших функцій – регулювання цін через інтервенції продовольства на обласному рівні. Це дає змогу скоротити необґрунтовану кількість посередників, забезпечити приблизно однакову прибутковість сільськогосподарського виробництва, переробки й реалізації продукції, збільшити обсяги реалізації продовольства торговельними організаціями. Необхідно звернути увагу, що при такій міжрегіональній структурі регіони відіграють подвійну роль: економічних площин, в яких формуються ринкові відносини, і самостійних соціальних систем, розвиток яких спрямовано на реалізацію та захист насамперед територіальних інтересів².

Звичайно, окремі елементи інфраструктури повинні створюватися державою, інші –

¹ Нуралиев С. Оптовая торговля продовольствием: проблемы и задачи / С. Нуралиев, Д. Нуралиева // АПК: экономика, управление. – 2008. – № 8. – С. 50–52.

² Гантимуров Н. Формирование и регулирование регионального продовольственного рынка / Н. Гантимуров // АПК: экономика, управление. – 2007. – № 4. – С. 47–49.

безпосередніми учасниками ринкових відносин. При цьому основним завданням держави є забезпечення правового поля для функціонування всіх елементів ринкової інфраструктури й гарантування продовольчої безпеки країни. Важливо також, щоб держава реалізовувала чітку політику стосовно: регулювання балансів продовольства і сировини для переробної промисловості; регулювання та функціонування підприємств торгівлі; моніторингу попиту і кон'юнктури споживчого ринку; формування замовлень для стабільного забезпечення населення основними видами продовольства.

Особливе місце у формуванні цивілізованої ринкової інфраструктури та гарантування продовольчої безпеки належить оптовим ринкам як сучасному місцю продажу вітчизняної й імпортованої сільськогосподарської продукції, яке моніториться державними і місцевими службами (ветеринарний, фітосанітарний контроль та ін.), відповідає всім вимогам (санітарним, ветеринарним тощо) щодо обігу продовольчої продукції.

По суті оптові ринки продовольчої продукції – це інструменти національної й регіональної політики, адже через оптовий ринок уряд і місцева влада мають можливість формувати політику рівноважного розвитку роздрібної торгівлі та місцевого виробництва; за допомогою державних і місцевих контролюючих органів здійснюється моніторинг якості продукції, ціни, обсягів продажу; концентрація оптової торгівлі в одному місці зменшує кошти дистрибуції, оптову й роздрібну ціни, створює стабільні робочі місця.

Слід відзначити, що існуючий стан у галузі та рівень розвитку ринкової інфраструктури мають лише первинні ознаки цивілізованого ринку (рис. 1), де представлені стабільні (зображено стрілкою) і нестабільні (зображено пунктирною стрілкою) товарно-грошові відносини між учасниками аграрного ринку. Аналіз стану ринкової інфраструктури аграрного сектору показав наступне: відсутність тривалих, стабільних зв'язків; відносини не ґрунтуються на дієвій контрактній основі; деформована структура попиту внаслідок низької платоспроможності населення; велика роздрібненість комерційної

мережі; відсутність професійних гуртових продавців; непрозорі розрахунки; високий ризик комерційних операцій; дефіцит достовірної кон'юнктурної інформації про ринки продовольства; відсутність системи цінового моніторингу; домінування неорганізованих місць продажу з примітивною інфраструктурою та антисанітарними умовами; невиконання біржами функцій, зокрема індикаторів формування цін; велика амплітуда коливання цін; незначна частка обсягів реалізації аграрної продукції на біржах безпосередньо товаровиробниками.

Ускладнюють ситуацію відсутність інформації про кон'юнктуру ринків сільськогосподарської продукції, низька комунікаційна мережа, недостатність дрібнооптових формувань із закупівлі, оптових плодоовочевих ринків, а також їх відповідного обладнання холодильним устаткуванням і складами. Триває практика адміністративного контролю за функціонуванням об'єктів інфраструктури ринку, що впливає на ціноутворення, вибір партнерів та каналів збуту.

На сучасному етапі найбільш активними посередниками між виробниками й споживачами аграрної продукції, як і раніше, залишаються великі комерційні структури (зернотрейдери), неорганізовані посередники. Біржова торгівля так і не зайняла домінуючого положення у структурі об'єктів ринкової інфраструктури. Товарні біржі в Україні починають втрачати свою здатність ефективно функціонувати, більшість поступово перетворюються в торгово-посередницькі структури різних організаційно-правових форм та лише на окремих відбувається значна концентрація обсягів ділової активності. Структура біржового обігу підтверджує, що товарні біржі в Україні практично виконують роль примітивного посередника. Необхідно мати на увазі, що біржа не є постачальником товарів. Цю функцію може виконувати будь-який інший посередник – дистриб'ютор, дилер тощо. Торгівля реальним товаром є лише початком розвитку біржової діяльності, й коли ця функція переходить до інших елементів, біржа повинна здійснювати торгівлю ф'ючерсними та опціонними контрактами, що є основною їх відмінністю від інших елементів. Ми вважаємо, що ме-

ханізм біржової торгівлі занадто складний для переважної кількості аграрних товаровиробників, хоча як від елементу ринкової інфраструктури, особливо стосовно продукції тривалого зберігання, відмовлятися від нього не варто. При цьому погоджуємося з

думкою Л. М. Левківської¹, що розвиток біржового аграрного ринку повинен спрямовуватися на скорочення кількості бірж при зміні їхніх функцій, тобто перетворення з реального товару на ф'ючерсні біржі.

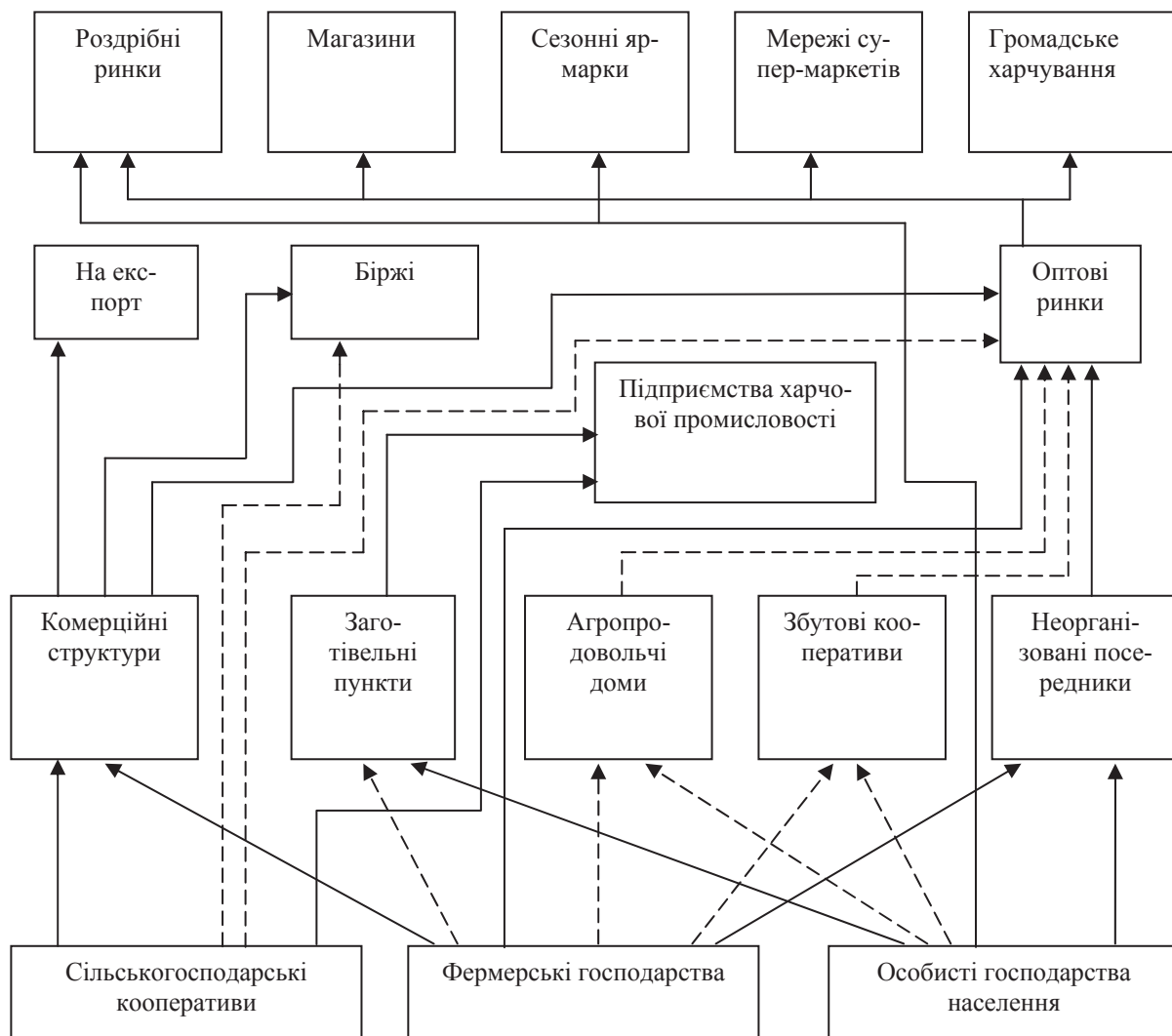

Рис. 1. Схема взаємозв'язків між структурними елементами ринкової інфраструктури агропродовольчої сфери (авторська розробка)

Відповідно до сучасного стану агропродовольчої сфери пріоритетними напрямками розвитку ринкової інфраструктури повинні стати:

створення умов для формування на кооперативних засадах системи заготівлі та збуту сільськогосподарської продукції, виробленої в особистих селянських, фермерських й інших господарствах;

формування кооперативних каналів заготівлі та збуту сільськогосподарської продукції як однієї з основ подальшого розвитку інфраструктури аграрного ринку;

розбудова оптових ринків у контексті виконання Державної цільової програми розвитку оптових ринків сільськогосподарської продукції;

залучення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів до участі в роботі оптових ринків сільгосппродукції.

На нашу думку, першочергового значення для розвитку агропродовольчої сфери в

¹ Левківська Л. М. Перспективи розвитку маркетингової інфраструктури аграрного ринку [Електронний ресурс] / Л. М. Левківська. – Режим доступу: <https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:2TipdNw2aUoJ:www.nbuv.gov.ua>.

контексті гарантування продовольчої безпеки повинні набувати саме оптові ринки. Це найбільш прийнятна для виробників агропродовольчої сфери форма збуту продукції. Пропонуємо перспективну схему ринкової інфраструктури агропродовольчої сфери національної економіки (рис. 2), основу якої становить законодавчо закріплена концепція розвитку національної мережі оптових ринків.

Відповідно до проекту ЄС «Виконання Україною зобов'язань щодо членства в СОТ та реалізації політики добросусідства в сільському секторі» (зокрема компонента 3. «Ринкова інфраструктура») це дасть змогу досягти подальшої інтеграції України в Європейський Союз, гармонізації й дотримання вимог СОТ, імплементації загальносекторального підходу (SWAP) для сільського господарства та розвитку сільської місцевості в контексті вступу до СОТ і Плану дій Європейської політики добросусідства. У цілому згідно з Концепцією Державної цільової програми створення оптових ринків сільськогосподарської продукції, схваленої розпорядженням КМУ від 19 листопада 2008 року № 1447-р передбачається створення 25 оптових продовольчих ринків у кожному регіоні країни, які будуть забезпечені комунікаціями й надійним автодорожнім чи залізничним сполученням. Це дасть змогу створити близько 75 тис. додаткових робочих місць безпосередньо для учасників оптових ринків

Щодо фінансування цієї програми, крім державних і муніципальних коштів, передбачається залучати приватні інвестиції. Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для виконання зазначеної Програми, становить 4 млрд грн¹.

Оскільки оптові ринки розташовуватимуться в обласних центрах, пропонуємо створити мережу їх представництв у районах. Зокрема, в тих районних центрах, де відсутні агроторгові дома або ж їх створення відбулося лише на папері, необхідно відкрити представництва оптових продоволь-

чих ринків у межах чинного законодавства. Тобто оптовий ринок як юридична особа створюватиме регіональні представництва для забезпечення своїх інтересів на місцях. Це дасть можливість скоротити необґрунтовану кількість посередників, забезпечити приблизно однакову дохідність сільськогосподарського виробництва, переробки та реалізації продукції. В тих районах, де ефективно функціонують агроторгові дома, вони можуть представляти інтереси оптових продовольчих ринків на договірних засадах.

На нашу думку, регіональні представництва оптових продовольчих ринків повинні виконувати роль збутово-консультаційного центру. Крім офісного приміщення, важливим фактором стане наявність сертифікованих складів для зберігання продукції. По суті у цьому центрі продавці зможуть реалізувати свою продукцію, проводити розрахунки, одержувати кредит, повну інформацію про ціни, попит і пропозицію на продукцію. Зважаючи на значні транспортні видатки, фермерським господарствам та особистим господарствам населення не вигідно на пряму взаємодіяти з оптовим ринком, тому зазначені представництва є об'єктивною необхідністю. Основними перевагами удосконаленої системи ринкової інфраструктури із загальнонаціональною мережею оптових ринків та їхніх представництв є задоволення потреб усіх учасників продовольчого ринку.

Остаточним підсумком формування системи ринкової інфраструктури агропродовольчої сфери на основі регіональних оптових ринків повинні стати:

удосконалення процесу реалізації продукції, ефективніше використання каналів збуту, протистояння несправедливій конкуренції, задоволення потреб споживачів щодо якості й кількості продукції;

ефективне використання каналів збуту сільськогосподарської продукції та зростання обсягів її реалізації;

збільшення надходжень до державного й місцевих бюджетів;

підвищення ефективності галузі сільського господарства і переробних підприємств;

¹ Розпорядження «Про схвалення Концепції Державної цільової програми створення оптових ринків сільськогосподарської продукції» від 19 листопада 2008 р. № 1447-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1447-2008>.

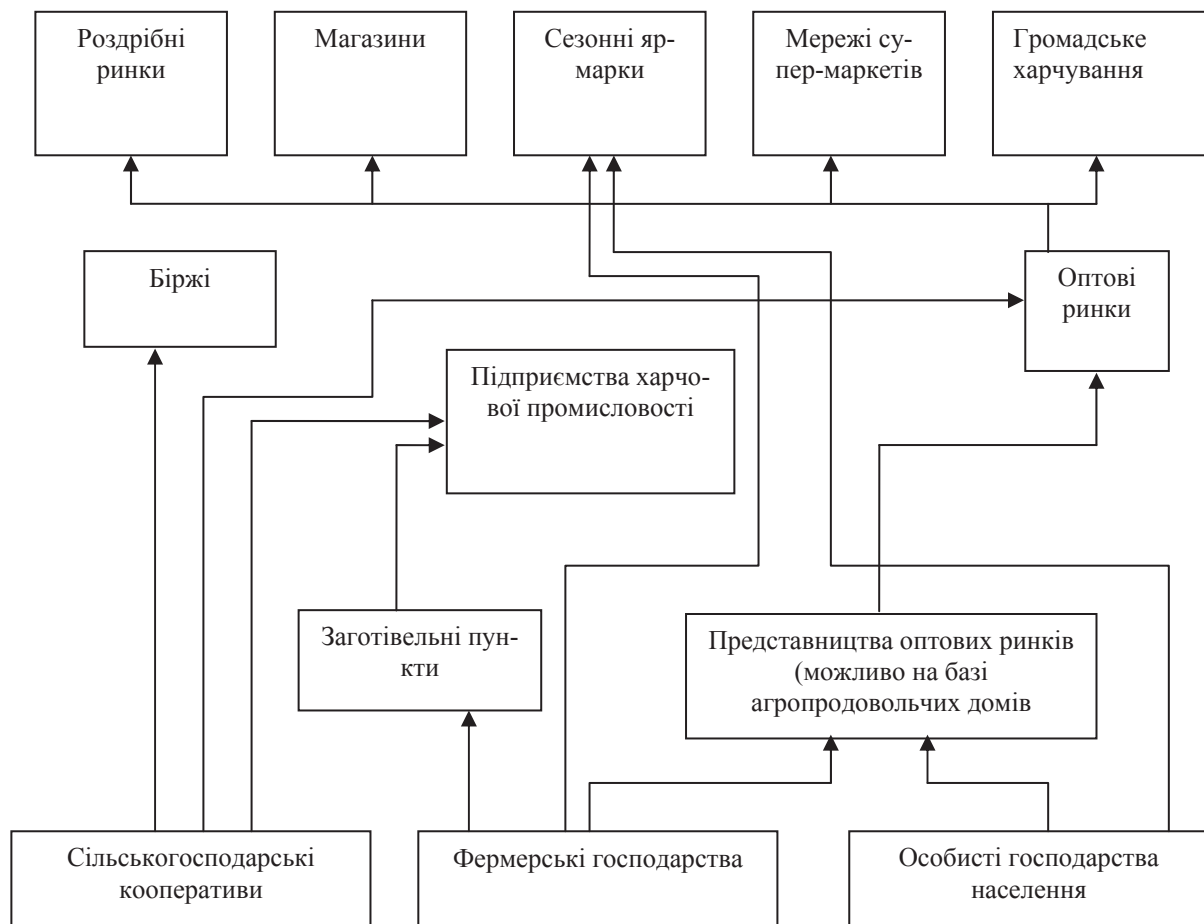

Рис. 2. Перспективна схема взаємозв'язків між елементами ринкової інфраструктури агропродовольчої сфери (авторська розробка)

створення додаткових робочих місць безпосередньо для учасників оптових ринків сільськогосподарської продукції та в системі їхнього обслуговування.

Таким чином, основними напрямками підвищення ефективності функціонування ринкової інфраструктури на сучасному етапі економічного розвитку повинні стати:

оптимізація функціонування діючих інституцій інфраструктурного забезпечення;

удосконалення нормативно-правової бази регулювання діяльності суб'єктів аграрного ринку;

створення нових інституційних формувань, що відповідають трансформаціям у сучасній ринковій економіці.

Обґрунтовано напрями розвитку оптових ринків сільськогосподарської продукції в контексті національної продовольчої безпеки. Запропоновано перспективну схему взаємозв'язків між учасниками оптової торгівлі в аграрній сфері з метою підвищення ефективності виробництва та реалізації продукції з погляду гарантування продовольчої безпеки держави.

Обоснованы направления развития оптовых рынков сельскохозяйственной продукции в контексте национальной продовольственной безопасности. Предложена перспективная схема взаимосвязей между участниками оптовой торговли в аграрной сфере с целью повышения эффективности производства и реализации продукции с точки зрения гарантирования продовольственной безопасности государства.

An article sets basic guidelines for the development of the agricultural wholesale markets within the framework of the national food security. A promising scheme of interrelations between the participants of the agricultural wholesale trade for the increase of production efficiency and realisation of products due to guaranteeing of the national food security is suggested.
